

N:o 198.

Ank. till Riksd. kansli den 13 maj 1909, kl. 1 e. m.

Utlåtande i anledning af Kungl. Maj:ts proposition om anslag till inköp af fastigheter, som kunna erfordras för statens nuvarande eller blifvande anläggningar vid Trollhättan m. m. (R. A.)

I en den 26 sistlidne mars till Riksdagen aflåten proposition n:o 139 har Kungl. Maj:t under åberopande af propositionen bilagdt utdrag af statsrådsprotokollet öfver civilärenden för samma dag föreslagit Riksdagen,

1) medgifva, att de i statsrådsprotokollet omförmälda köp, hvarigenom förvärfvats dels $11/64$ mantal Starkekärr n:r 1 och $1/8$ mantal Gudmundstorp n:r 1 i Vassända-Naglums socken af Älfsborgs län, dels ett område om 4,39 hektar af de till Vänersborgs stads donationsjord hörande åkerlyckorna n:r 231 och 232, och dels ytterligare ett område af förenämnda åkerlyckor, betecknad med n:r 65—73, finge för Kungl. Maj:ts och kronans räkning öfvertagas mot de vid inköpen betingade köpeskillingarna, sammanlagdt 50,300 kronor, och de verifierade kostnaderna för samma köp af statsmedel gäldas;

2) medgifva, att inköp af fastigheter, som kunde erfordras för statens nuvarande eller blifvande anläggningar vid Trollhättan äfvensom i öfrigt för ändamålsenligt genomförande af de uppdrag, som lämnats eller komme att lämnas vattenfallsstyrelsen, finge af Kungl. Maj:t beslutas till ett sammanlagdt belopp af högst 500,000 kronor;

3) bemyndiga riksgäldskontoret att på rekvisition, i mån af behof, tillhandahålla Kungl. Maj:t ej mindre de medel, som, på sätt i moment 1 omförmäldes, erfordrades till gäldande af likviden och kostnaderna för de i nämnda moment omförmälda fastighetsköp, än äfven det under moment 2 omförmälda belopp af högst 500,000 kronor; samt

4) medgifva, att de fastigheter med vatten- och fiskerätt, hvilka, vid bifall till hvad sålunda föreslagits, af Kungl. Maj:t och kronan förvärfvades, ställdes under vattenfallsstyrelsens förvaltning.

Åberopade statsrådsprotokollet är af följande innehåll:

»Med bifall till Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning har Riksd. Bih. till Riksd. Prot. 1909. 4 Saml. 1 Afd. 130 Häft. (N:is 198, 199). 1

dagen, på sätt tillkännagifvits genom dess skrifvelse den 26 april 1907, n:r 83,

medgifvit, att vissa af ledamöter i styrelsen för Trollhätte kanal- och vattenverk gjorda fastighetsköp finge för Kungl. Maj:ts och kronans räkning öfvertagas och de verifierade kostnaderna för samma köp af statsmedel gäldas, samt att inköp af fastigheter, som kunde erfordras för statens dåvarande eller blifvande anläggningar vid Trollhättan, finge af Kungl. Maj:t beslutas till ett sammanlagdt belopp af intill 300,000 kronor, äfvensom

bemyndigat riksgäldskontoret att på rekvisition, i mån af behof, tillhandahålla Kungl. Maj:t ej mindre de medel, som kunde erfordras för fullgörande af likviden till ifrågavarande ledamöter i Trollhättestyrelsen, än äfven ofvan omförmälda belopp af intill 300,000 kronor.

I sammanhang härmed medgaf Riksdagen, att de fastigheter med vatten- och fiskerätt, som på grund af Riksdagens sålunda lämnade tillstånd af Kungl. Maj:t och kronan förvärfvades, finge ställas under förvaltning af styrelsen för Trollhätte kanal- och vattenverk.

Af det utaf Riksdagen anvisade anslaget å intill 300,000 kronor hafva enligt nådigt beslut den 18 oktober 1907 användts 84,000 kronor till inköp af 168 aktier i Holmens tegelbruksaktiebolag samt 68,500 kronor för inköp af egendomen 1 mantal Slätthult i Gärdhems socken af Älfsborgs län. Omkostnaderna för köpen hafva uppgått till 807 kronor 50 öre.

Det nämnda bolag tillhöriga tegelbruket är beläget invid Göta älf. Enligt den plan, som Trollhättestyrelsen i underdånig skrifvelse den 20 december 1906 framlagt och förordad för den hufvudsakliga sträckningen af en ny farled förbi Trollhättan, skulle slussledens mynning i Göta älf nedanför Trollhättan dragas genom tegelbruket. Men äfven om slussleden icke närmast komme att förläggas på detta ställe, förutsätta alla hittills framställda förslag till kanalledens ombyggnad, att älfven mellan Lilla Edet och Trollhättan uppdämmas till större eller mindre höjd, för att det låga fallet och därmed slussen vid Åkerström måtte kunna bortskaffas utan allt för kostsamma rensningar på denna punkt. En sådan dämning skulle äfven nödvändiggöra en inlösen af åtminstone en del af det Holmens tegelbruksaktiebolag tillhöriga området och de där uppförda byggnaderna och anläggningarna. Med hänsyn till befarade spekulationer från enskildt håll, ansågs därför lämpligt att i tid förvärfva tegelbruket. Då emellertid, enligt hvad Trollhättestyrelsen hade sig bekant, en direkt underhandling om köp med all säkerhet skulle leda till en betydlig och onödigt stor utgift för staten, sökte styrelsen

utväg att förvärfva aktiemajoriteten i bolaget och lyckades äfven få 168 aktier af samtliga 300 på hand till ett pris af 500 kronor för stycket.

Aktierna vore ställda på innehafvaren och lydde på nominellt 250 kronor. Utdelningen hade i medeltal under de senare åren uppgått till 10 procent.

Priset för de 168 aktierna utgjorde således 84,000 kronor. Aktiemajoriteten i bolaget kunde emellertid icke förvärfvas utan att inköpa de 47 aktier, som tillhörde ägaren af förenämnda hemman 1 mantal Slätthult, och då denne förklarar, att han ej ville afyttra sina aktier utan att samtidigt sälja egendomen Slätthult, inköptes densamma enligt styrelsens förslag, såsom nämnts, för ett pris af 68,500 kronor. Inköpet ansågs äfven i och för sig motiveradt, enär den af Trollhättestyrelsen projekterade slussleden eventuellt skulle skära in på en mindre del af Slätthults strand, och möjligen i framtiden nödiga slussleder från Åkersjö måste genomskära hemmanets område.

Genom nådigt bref den 24 januari 1908 har Trollhättestyrelsen vidare erhållit bemyndigande att från ägaren till $\frac{1}{6}$ mantal Torsered, Strömsberg, ingenjören E. L. Albert, till ett pris icke öfverstigande 40 öre kvadratmetern inköpa ett område, innehållande omkring 22,000 kvadratmeter samt beläget mellan kronan tillhöriga afsöndringar från $\frac{1}{6}$ mantal Torsered och egnahemskolonien Strömslund. Området behärskar öfversta ryggen af den höjd, hvilken sträcker sig utmed motsvarande del af västra älfstranden och som hindrar egnahemskolonien i den storslagna landskapsbilden föga passande byggnader att blifva synliga från fallen och deras östra strand. Inköpet gjordes väsentligen för att förhindra, att denna för tomtspekulanter synnerligen begärliga höjdrygg blefve upplåten till bebyggande, hvarigenom den storslagna bergkonturen skulle komma att inkräktas af föga tilltalande småbyggnader och skogen i sammanhang därmed sköflas.

Priset för området belöpte sig till 9,370 kronor, hvarjämte omkostnaderna uppgingo till 121 kronor 16 öre.

Slutligen hafva på grund af Riksdagens i skrifvelse den 28 maj 1908, n:r 189, lämnade medgifvande af ifrågavarande medel användts 100,000 kronor för inköp af hotell Utsikten vid Trollhättan.

Uti underdånig skrifvelse den 20 oktober 1908 har styrelsen för Trollhätte kanal- och vattenverk nu gjort framställning om beredande af ytterligare anslag i samma syfte som de af Riksdagen förut anvisade medlen af intill 300,000 kronor. Detta skulle, enligt styrelsens mening, vara till stor nytta vid genomförandet af de planer, som föreligga såväl för ett rationellt utnyttjande af statens vattenkraft i Göta älf som

annorstädes i landet, samt ock för att på ekonomiskt sätt åstadkomma den sannolikt snart förestående ombyggnaden och utvidgningen af Trollhätte kanal och farleden i Göta älf. Ty det är, säger styrelsen, uppenbart och har ej heller genom de af Kungl. Maj:t beslutade köpen jäfvats, att ett förvärfvande af smärre fastigheter m. m. under hand, om möjligt genom enskild person, kan afslutas på för kronan långt fördelaktigare vis, än om dylika frågor måste föreläggas Riksdagen, i hvilket senare fall för längre tid gällande anbud eller villkorliga kontrakt måste uppgöras och den verkliga köparens namn yppas.

Med hänsyn härtill hemställer styrelsen, att Eders Kungl. Maj:t täcktes af Riksdagen begära ett anslag af 500,000 kronor, att af Eders Kungl. Maj:t användas till inköp af fastigheter, hvilka kunna erfordras ej allenast för statens nuvarande eller blifvande anläggningar vid Trollhättan utan jämväl i öfrigt för ett ändamålsenligt genomförande af de uppdrag, den nya vattenfallsstyrelsen kunde få sig förelagda.

Därjämte har styrelsen för Trollhätte kanal- och vattenverk i skrifvelse den 18 december 1908 gjort framställning om godkännande af vissa fastighetsköp. Styrelsen erinrar, att vid den del af Trollhätte kanal, som ligger emellan sjön Vassbotten vid Vänersborg och Brinkebergskulle kanalstation, och hvilken benämnes Karls graf, staten är ägare endast till en smalare jordremsa å västra stranden, under det att den östra tillhör enskilda jordägare. Som marken till största delen består af lös lera, och genom den lifliga kanaltrafiken i den jämförelsevis smala farleden urskärningar lätt kunna uppstå, hafva, meddelar styrelsen, vid flera tillfällen af jordägarna väckts ersättningsanspråk för skada å stränderna. För det intrång, som vid kanalens anläggning gjordes, betalar Trollhätte kanal- och vattenverk årligen till vissa jordägare sedan gammalt bestämda belopp. Marken har, säger styrelsen, under de senaste åren stigit afsevärdt i pris, enär industriella anläggningar, nämligen tvenne tegelbruk och en snickerifabrik uppstått på Karls grafs östra strand. Dessa anläggningar tillgodogöra sig elektrisk kraft från den af aktiebolaget skandinaviska elektricitetsverk framdragna kraftledningen mellan Trollhättan och Vänersborg. Tillkomsten af dessa anläggningar har gifvit jordägarna anledning att där utlägga industriotmer med egnahemsområden. Genom en dylik värdestegring, som jämväl kan väntas fortfara, blir, anmärker vidare styrelsen, kanalens utvidgning på motsvarande sträcka — hvilken utvidgning enligt styrelsens mening lämpligast sker på östra stranden — allt dyrbarare, i synnerhet om marken därstädes, såsom i väg- och vattenbyggnadsstyrelsens förslag till förbättrad farled Vänern — Kattegatt afsetts, skulle

delvis användas till upplag af det vid kanalutvidgningen erhållna muddret.

Med hänsyn till dessa omständigheter och då en afsevärd del af de ifrågavarande strandområdena till följd af ägarens obestånd skulle försälas på auktion, ansåg styrelsen det vara synnerligen förenligt med statens intressen att låta pålitligt privat ombud i eget namn inropa de sålunda utbudna områdena, ett förfaringssätt, hvarigenom väsentligt billigare pris kunde ernås än genom en kommande expropriation. Detta har, fortsätter styrelsen, ock skett på sådant sätt, att vid exekutiva auktioner inropades den 17 september 1908 ^{11/64} mantal Starkekärr n:r 1 och ^{1/8} mantal Gudmundstorp n:r 1 i Vassända-Naglums socken af Älfsborgs län för 34,900 kronor samt den 23 november 1908 området litt. D af åkerlyckorna 231 och 232 å Vänersborgs stads donationsjord för 15,100 kronor. Därjämte inköptes vid offentlig auktion den 27 november 1908 styckena n:r 65—73 å samma donationsjord för 300 kronor.

Följande vid Trollhättestyrelsens skrivelse fogade sammanställning lämnar närmare upplysning om de sålunda inköpta fastigheterna.

L ä g e.	Namn etc.	Areal.	Taxe- rings- värde kr.	Brand- försäk- rings- värde kr.	Inteck- nings- belopp kr.	Inköps- belopp kr.	Dag för kö- pet etc.
Älfsborgs län, Vass- ända Naglums socken	Starkekärr Nr 1	åker 21 har skog 50 "	18,000	24,150	44,500	34,900	17 sept. 08 köp. 29 okt. 08 till- träde.
	^{11/64} mtl Gudmundstorp n:r 1 ^{1/8} mtl		12,000				
Älfsborgs län, Vä- nersborg stads donationsjord Åkerlyckorna 231 och 232	Litt. D kallad »Maden»	betesmark 4,89 har	*) 4,400	utan bygg- nader	25,000	15,100	23 nov. 08 köp. 4 jan. 09 till- träde.
Älfsborgs län, Vä- nersborg stads donationsjord Åkerlyckorna 231 och 232	n:r 65—73	vägar ^{1/2} har	*) 1,500	utan bygg- nader	—	300	27 nov. 08 köp. 1 jan. 09 till- träde.

*) Taxeringsvärde har ej åsatts dessa ägolotter hvar för sig, utan fanns ett område af 16 har, i hvilket ifrågavarande områden ingingo, upptaxerad till 16,500 kronor, på hvilken grund taxeringsvärdet beräknats efter 1,000 kronor per har.

Genom dessa köp kan kronan, enligt hvad styrelsen framhåller, behärska farledens östra strand till en sammanlagd längd af omkring 700 meter och torde sannolikt genom byte kronan få äganderätt äfven till de smärre strandlotter, som ligga mellan de nu inköpta. Dessutom medför besittningsrätten till vägarna möjlighet att i viss mån öfva inflytande på dispositionen af de vidliggande i enskild ägo varande områdena. Fastigheterna å Starkekärr och Hallerna gränsa intill Brinkebergskulle, Restad och Önafors och på dem äro med arrende upplåtna elfva egnahemstomter, hvilka till större delen innehafvas af vid Vargöns fabriker anställda arbetare och lämna ett årligt arrende af omkring 300 kronor. Skulle mot förmodan farleden i Karls graf icke komma att utvidgas, anser styrelsen, att kronan likväl icke gör någon förlust på de föreslagna köpen, enär marken är synnerligen välbelägen vid farled nära Vänersborg.

Då de af styrelsen företagna inköpen sålunda otvifvelaktigt måste anses för kronan förmånliga, hemställer styrelsen, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen att godkänna desamma och att anvisa erforderliga medel dels för verkställande af köpeskillingslikviderna med tillhoppa 50,300 kronor, dels till gäldande af de med köpen förenade verifierade kostnaderna.»

Till statsrådsprotokollet har departementsehefen slutligen för egen del yttrat:

»Hvad först beträffar de till öfvertagande af staten föreslagna fastighetsköpen, synes mig Trollhättestyrelsen hafva uti sin ofvanberörda skrifvelse af den 18 december 1908 anfört öfvertygande bevis för vikten af att däri omförmälda fastigheter förvärfvas för Kungl. Maj:ts och kronans räkning.

Af protokollet öfver den exekutiva auktionen den 17 september 1908, då $11\frac{1}{64}$ mantal Starkekärr n:r 1 och $1\frac{1}{8}$ mantal Gudmundstorp n:r 1 inköptes, framgår, att ifrågavarande fastigheter utropats med förbehåll om beståndet allenast af den nyttjanderätt, som genom afhandling den 30 mars 1903, hvilken den 5 september 1905 in-tecknats i $1\frac{1}{8}$ mantal Gudmundstorp, tillförsäkrats O. E. Svensson. Nämnda afhandling afser emellertid endast arrende på tjugu år af ett stycke mark.

Området litt. D af åkerlyckorna n:r 231 och 232 å Vänersborgs stads donationsjord var vid den exekutiva auktionen den 23 november 1908 icke besvärad af andra än penninginteckningar.

Hvad beträffar styckena n:r 65—73 af ofvan berörda åkerlyckor, framgår af utfärdadt gravationsbevis, att desamma icke äro in-tecknade.

Mot de betingade köpeskillingarna synes mig, särskildt med hänsyn till ifrågavarande fastigheters fördelaktiga belägenhet, icke vara någon erinran att framställa. Jag finner mig således böra tillstyrka, att köpen öfvertagas för kronans räkning.

Utaf de medel af intill 300,000 kronor, som 1907 års Riksdag anvisat till inköp af fastigheter, som kunna erfordras för statens nuvarande eller blifvande anläggningar vid Trollhättan, hafva, på sätt af den förut lämnade redogörelsen framgår, användts tillhopa 262,798 kronor 66 öre, hvarför endast ett belopp af 37,201 kronor 34 öre återstår.

Trollhättestyrelsen har nu hemställt, att för samma ändamål och för inköp af fastigheter, som kunna erfordras för genomförande af de uppdrag, vattenfallsstyrelsen får sig förelagda, måtte anvisas ytterligare 500,000 kronor.

Enligt den af Eders Kungl. Maj:t den 31 december 1908 för vattenfallsstyrelsen fastställda instruktion åligger det styrelsen, bland annat, att

föreslå samt efter Eders Kungl. Maj:ts därtill erhållna bemyndigande vidtaga åtgärder, ägnade att främja tillgodogörandet af vattenkraften inom landet;

uppgöra förslag angående tillgodogörande af sådant staten tillhörigt vattenfall, som blifvit ställt under styrelsens förvaltning, samt göra framställningar om förvärfvande för statens räkning af vattenkraft och för dess utnyttjande nödig mark;

handhafva utförandet och förvaltningen af elektriskt kraftverk och annan anläggning, som för statens räkning inrättas för tillgodogörande af vattenfall, hvilket hör under styrelsen; samt

öfvervaka rörelsen å kanal, hvars förvaltning blifvit styrelsen anförd, samt, i mån af behof, föreslå och utföra de anläggningar, som erfordras för sådan kanals utvidgning och förbättring.

Sedan vattenfallsstyrelsen numera trädt i verksamhet, är afsedt att så snart som möjligt vidtaga åtgärder för utbyggande af de staten tillhöriga vattenfall, från hvilka afsättning af elektrisk kraft till antagliga pris kan äga rum. Därvid läser kunna inträffa, att mindre fastigheter behöfva inköpas för att användas till uppförande af kraftstationer eller transformatorer eller för att möjliggöra reglering af vattendragen. Såsom Trollhättestyrelsen framhåller, kunna särskildt mindre fastigheter ofta förvärfvas till betydligt billigare pris, om köpen icke behöfva underställas Riksdagens pröfning. Frågor om fastighetsköpen skola närmast

handhafvas af vattenfallsstyrelsen, och torde denna styrelses sammansättning utgöra en borgen för att förberedelserna till inköpen skötas på affärsmässigt sätt. Inköpen skola för öfrigt alltid underställas Eders Kungl. Maj:ts pröfning. Jag anser alltså, att medel böra jämväl för det ändamål Trollhättestyrelsen uti sin underdåniga skrifvelse den 20 oktober 1908 uppgifvit hos Riksdagen begäras. Mot storleken af det utaf styrelsen begärda beloppet har jag icke heller någon erinran att göra.»

På grund af hvad till statsrådsprotokollet sålunda blifvit anfördt, får utskottet hemställa,

att Riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande framställning, må

1) medgifva, att de i statsrådsprotokollet öfver civilärenden den 26 mars 1909 omförmälda köp, hvarigenom förvärfvats dels $11\frac{1}{64}$ mantal Starkekärr n:r 1 och $1\frac{1}{8}$ mantal Gudmundstorp n:r 1 i Vassända-Naglums socken af Älfsborgs län, dels ett område om 4,39 hektar af de till Vänersborgs stads donationsjord hörande åkerlyckorna n:r 231 och 232, och dels ytterligare ett område af förenämnda åkerlyckor, betecknad med n:r 65—73, må för Kungl. Maj:ts och kronans räkning öfvertagas mot de vid inköpen betingade köpeskillingarna, sammanlagdt 50,300 kronor, och de verifierade kostnaderna för samma köp af statsmedel gäldas;

2) medgifva, att inköp af fastigheter, som kunna erfordras för statens nuvarande eller blifvande anläggningar vid Trollhättan äfvensom i öfrigt för ändamålsenligt genomförande af de uppdrag, som lämnats eller komma att lämnas vattenfallsstyrelsen, må af Kungl. Maj:t beslutas till ett sammanlagdt belopp af högst 500,000 kronor;

3) bemyndiga riksgäldskontoret att på rekvisition, i mån af behof, tillhandahålla Kungl. Maj:t ej mindre de medel, som, på sätt i moment 1 omförmäles, erfordras till gäldande af likviden och kostnaderna för de i nämnda moment omförmälda fastighetsköp, än äfven det under moment 2 omförmälda belopp af högst 500,000 kronor; samt

4) medgifva, att de fastigheter med vatten- och fiskerätt, hvilka, vid bifall till hvad sålunda föreslagits, af Kungl. Maj:t och kronan förvärfvas, må ställas under vattenfallsstyrelsens förvaltning.

Stockholm den 13 maj 1909.

På statsutskottets vägnar:

G. BILLING.

Herrar *A. Wiklund* och *A. Ekman* hafva begärt få antecknad, att de icke deltagit i detta ärendes behandling inom utskottet.
